

بررسی رابطه حکمروایی خوب در مدیریت مشارکتی آب

زهرا تارمحمدی فورچی^۱، غلامحسین عبدالله زاده^۲، محمدشریف شریفزاده^۳ و عبدالوهاب فزل^۴
دانشجوی کارشناسی ارشد گروه مدیریت کشاورزی، دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی گرگان،^۱ دانشیار گروه مدیریت کشاورزی، دانشگاه
علوم کشاورزی و منابع طبیعی گرگان و^۲ دانشیار گروه مدیریت کشاورزی، دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی گرگان و^۳ کارشناسی ارشد
گروه مدیریت کشاورزی، اداره جهاد کشاورزی گرگان

چکیده

در این تحقیق با هدف بررسی رابطه حکمروایی خوب در مدیریت مشارکتی آب انجام شد. روش تحقیق مرور منابع بود. حکمروایی خوب در مدیریت مشارکتی آب بدین معنی است که مدیریت، تصمیم‌گیری، اجرا و ارزیابی عملکردها در فرآیند تأمین، توزیع و انتقال آب باید با مشارکت و همفکری بین مسئولان و ذی‌نفعان صورت گیرد. مشارکت ذی‌نفعان در تصمیم‌گیری‌ها، پاسخگو بودن مسئولان در برابر ذی‌نفعان، ثبات تصمیم‌گیری، بهبود اثربخشی، بهبود کیفیت مقررات، رعایت قانون، مهار فساد و شفاف‌سازی از جمله شاخص‌های حکمروایی خوب هستند. حکمروایی خوب آب باید در نهایت منجر به تنظیم تخصیص و بهبود شرایط بهره‌برداری از آب گردد و از طریق تحرک اراده جمعی ذی‌نفعان مدیریت مشارکتی آب صورت گیرد. ذی‌نفعان مدیریت مشارکتی اشاره به کسانی دارد که به طور مستقیم یا غیرمستقیم تحت تاثیر (منفی یا مثبت) عملکرد واحد تشکیل‌دهنده آب‌بران قرار می‌گیرند.

واژه‌های کلیدی: حکمروایی، حکمروایی خوب آب، مشارکت، مدیریت مشارکتی آب

Investigating a good governance relation in cooperative management of water
**Zahra Tarmohammadi gorchi¹, Gholamhossein abdollahzade², Mohammadsharif Sharifzadeh³,
Abdolvahhab Ghezel⁴**

¹ Masters student Agricultural Management Group, Gorgan University of Agricultural Sciences and Natural Resources

² Associate Professor Agricultural Management Group, Gorgan University of Agricultural Sciences and Natural Resources

³ Associate Professor Agricultural Management Group, Gorgan University of Agricultural Sciences and Natural Resources

⁴ Masters Agricultural Management Group, Gorgan Agriculture Jihad Department

Abstract

Purpose of this research is to investigate a good governance relation in cooperative management of water. Technique of this study was revision of sources. Implication of Good governance in cooperative management of water is that management, decision making, performance, and operation estimation in preparation process, distribution, and transition of water should be done in cooperation with attendants and beneficiaries. Cooperation of beneficiaries in decision making, effectiveness improvement, quality rues improvement, respect for the law, corruption control, and transparency are good gavrnances indexes. Good command of water should lead to improvement of water exploitation conditions. It should be done by instigation of beneficiaries willpower. Cooperative management beneficiaries refer to people who are affected by water use cooperatives unit performance.

Keywords: Governance, Good Governance of water, Cooperation, Cooperative management of water

۱- مقدمه

حکمروایی به ساده‌ترین بیان به چگونگی ارتباط بین مردم و حکومت اشاره دارد. در نظریه حکمروایی، ناکارآمدی حکومت تابعی از ارتباط مردم با حکومت است (دربان آستانه و رضوانی، ۱۳۹۰). حکمروایی فرایند تعامل بین ذی‌نفعان مختلف با هدف حل مشکلات اجتماعی و خلق فرصت‌های اجتماعی مشترک می‌باشد (تاتار و همکاران، ۱۳۹۴). به عبارت دیگر فرایند تصمیم‌گیری و اجرای آن مجموعه از ارزش‌ها و هنجارها، فرایندها و نهادها را در بر می‌گیرد که از طریق آنها مدیریت توسعه جامعه بطور رسمی و غیررسمی صورت می‌گیرد حکمروایی شامل گستره‌ی وسیعی از مشارکت‌ها و همکاری میان مردم، دولت و بخش خصوصی است و حکمروایی خوب مدل انعطاف‌پذیر تصمیم‌گیری توسط بازیگران متنوع (مثال: سازمان‌های تجاری و بخش دولتی....) جامعه در مسائل عمومی است (فضلی و همکاران، ۱۳۹۳). در بیشتر موارد مشارکت نیز جزء تکمیل‌کننده فرایند حکمروایی خوب مورد تأکید قرار گرفته است. در این راستا مشارکت عبارت است از دخیل شدن مردم در فرایند تصمیم‌گیری پیرامون کاری که باید انجام شود و اینکه توسط چه کسی باید انجام شود؛ درگیر شدن ایشان در اجرای برنامه، تسهیم منافع و پایش و ارزیابی برنامه (Cohen & Uphoff, 1977). همچنین مدیریت مشارکتی آبیاری به عنوان یک رهیافت جهانی برای بهره‌برداری پایدار از تاسیسات و منابع آبی وارد کشور شده و از این رهگذر مسئولین بر این رهیافت به عنوان یک ضرورت تأکید کرده‌اند (حیدریان، ۱۳۸۳). و الگوی مدیریت مشارکتی آب الگویی است که در آن کشاورزان در تصمیم‌گیری برای مدیریت آب مشارکت می‌کنند، حال اگر فرایند تصمیم‌گیری در تشکل کشاورزان استقرار یافته و نهادینه شود، آنگاه توسعه کشاورزی یا توسعه منطقه‌ای نیز می‌تواند جزو مقوله‌هایی باشد که این تشکل‌ها مبادرت به انجام آن می‌کنند (World Bank, 2014). اصول و معیارهای که ذکر می‌شود می‌تواند در فرایند مدیریت مشارکتی آب مورد توجه قرار گیرد تا بتواند فرایندها و کارکردهای مدیریت مشارکتی را بهبود دهد. نگرش همه‌جانبه به بهبود مدیریت مشارکتی آب از طریق تلفیق مولفه‌ها و معیارهای حکمروایی خوب، می‌تواند به مقدار قابل ملاحظه‌ای ضمن بهبود بهره‌وری و راندمان مصرف آب، اثربخشی فرایندهای مدیریت مشارکتی را نیز افزایش دهد. پایین بودن راندمان آبیاری به علت عدم مشارکت واقعی بهره‌برداران در امر تصمیم‌گیری، اجرا، مدیریت و نگهداری از شبکه‌های آبیاری است که اخیراً تحت عنوان تشکل‌های آب‌بران چنین مشارکتی جلب و ساماندهی شده است. در واقع هدف از تأسیس تعاونی آب‌بران توسعه مدیریت مشارکتی آبیاری برای افزایش کارایی استفاده از آب از طریق مداخله تمام ذی‌نفعان در انواع فعالیت‌های مدیریت تا جای ممکن است (حسین‌پور و همکاران، ۱۳۹۵). از طرفی بحث حکمرانی به حیطه‌های مختلف از جمله بخش آب (با توجه به ویژگی‌های آن) قابل تعمیم می‌باشد. بدین صورت که بحران موجود در آب در نتیجه حکمرانی نامناسب و نه کمبود خود آب است. بنابراین کانون توجه بر این موضوع باشد که چه کسی تصمیم می‌گیرد؟ چه کسی مصرف می‌کند؟ و چه کسی از آن حفاظت می‌کند؟ از جمله شاخص‌های حکمروایی آب شامل: ابعاد سیاسی، جنبه‌های اجرایی و ابعاد حقوقی را می‌توان نام برد (غنیان و جابری، ۱۳۹۵). که در مدیریت مشارکتی آب قابلیت کاربرد دارد. این تحقیق به بررسی کاربرد مولفه‌های حکمروایی خوب در مدیریت مشارکتی آب پرداخته است.

۱-۱- مفهوم حکمروایی:

اگر حکمروایی را نتیجه تعامل دولت، شهروندان و نهادهای مدنی از طریق فرایند سیاسی، توسعه خط و مشی، طراحی برنامه و ارائه خدمات بدانیم، در آن صورت، دولت‌ها یکی از نهادهای خاصی هستند که در حکمروایی مشارکت داشته و در پی پاسخگویی به این سوال هستند که: چه کسی باید در تصمیم‌گیری دخیل باشد؟ و با چه ظرفیتی؟ بر این اساس، حکمروایی در چهار سطح قابل بررسی می‌باشد:

۱. حکمروایی در فضای جهانی که با مسائل فراتر از حوزه دولت‌های ملی سروکار دارد.
 ۲. حکمروایی در فضای ملی که خود به سطح ملی، منطقه‌ای (شهری و روستایی) تقسیم می‌شود.
 ۳. حکمروایی در فضای سازمان یا حکمروایی سازمانی.
 ۴. حکمروایی در فضایی جوامع محلی (رکن‌الدین افتخاری و همکاران، ۱۳۹۱).
- حکمروایی خوب عبارت است از ملاحظات سیاسی، دموکراسی‌گرایی و تمرکززدایی از فرایندهای حکومت، توسعه فرهنگ مشارکتی اداره امور، پیشرفت و روشن‌سازی جایگاه جامعه مدنی در جامعه اقتصادی، دگرگونی سیاست و فرهنگ، تقویت جامعه در فرایند تصمیم‌سازی با توجه به فعالیت‌های اجتماعی و اقتصادی (دادورخانی و همکاران، ۱۳۹۰).

جدول شماره ۱: تعاریف و مفاهیم حکمروایی از دیدگاه نهادهای جهانی و منطقه‌ای

تعاریف و مفاهیم	سازمان‌ها و نهادهای جهانی
حکمروایی عبارت از بکارگیری اختیارات اجرایی سیاسی و اقتصادی برای اداره امور یک کشور در تمامی سطوح مدیریتی	برنامه توسعه سازمان ملل متحد UNDP
حکمروایی به معنای استفاده از اختیارات سیاسی و به کارگیری ابزارهای کنترلی در یک جامعه برای مدیریت منابع در جهت توسعه اقتصادی و اجتماعی آن است	سازمان توسعه و همکاری اقتصادی OECD
حکمروایی عبارت انداز مجموعه روش‌هایی که افراد، بخش عمومی و خصوصی از طریق آن‌ها امور مربوط به خود را مدیریت می‌کنند	کمیسیون حکمروایی جهانی CGG
تصمیم‌گیری شفاف، آشکار و قابل پیش‌بینی، وجود یک بروکراسی همراه با اخلاق حرفه‌ای، وجود هیات اجرایی و دولت که پاسخگویی اعمال و سیاست‌های خود باشد مشارکت قوی اجتماعی در فعالیت‌های دولتی و تحت حاکمیت قانون بودن رفتار عمومی	بانک جهانی WB
حکمروایی عبارت است از یک محیط نهادی که در آن شهروندان در ارتباط متقابل با یکدیگر یا ادارات و بنگاه‌های دولتی قرار می‌گیرند	بانک توسعه آسیایی ADB

تدوین نگارندگان

۲-۱-۱- شاخص‌های و مولفه‌های حکمروایی خوب:

۱. مشارکت مردمی
۲. توافق جمعی
۳. پاسخگویی
۴. شفافیت
۵. مسئولیت‌پذیری
۶. قانون محوری
۷. عدالت و برابری
۸. کارایی و اثر بخشی

جدول شماره ۲: شاخص‌های حکمروایی خوب از دیدگاه سازمان‌ها و نهادهای بین‌المللی، متخصصان و صاحب نظران

شاخص‌ها	سازمان‌ها و نهادهای بین‌المللی و متخصصان
پاسخگویی، اجماع محوری، مشارکت، قانون محوری، عدالت و برابری، شفافیت و مسئولیت‌پذیری	UNDP,2000
مشروعیت دولت، شایستگی دولت، پاسخگویی، احترام به حقوق بشر و رعایت قانون	ODA, 2006 توسعه مدیریت ماورای بحار
ایجاد تقویت ساختارهای دموکراتیک شفافیت، پاسخگویی، هوشمندی و توسعه مشارکت جویانه خط و مشی‌های مناسب اقتصادی برای تسهیل توسعه احترام به حقوق بشر و حاکمیت قانون	تیلور (۲۰۰۰)، ویس (۲۰۰۰)، مویس (۲۰۰۱)
حق اظهارنظر و پاسخگویی ثبات سیاسی و اثر بخشی دولت کیفیت قانون و مقررات حاکمیت قانون و کنترل فساد	دانیل کافمن، ارت کرای، پابلوزوید، لوبتون (۲۰۰۰)
پاسخگویی و مسئولیت‌پذیری نوآوری در مدیریت شبکه‌سازی و تعامل شهروندان با حکومت محلی شراکت بخش‌های خصوصی و دولتی مدیریت غیر متمرکز و توسعه منابع انسانی	دنیش متا (۲۰۰۲)
پاسخگویی مشارکت مردمی حکومت محلی و توزیع قدرت در جامعه روستایی ظرفیت‌سازی جوامع محلی	دیوید جی. ای. داگلاس (۲۰۰۵)
دسترسی به اطلاعات پاسخگویی و شفافیت (باز بودن) عدالت و برابری کارایی و نقش قانون در نهادهای عمومی در همه سطوح	موریتا ساچیکو - زالکه داروود (۲۰۰۷)

تدوین نگارندگان

۲-۱- مفهوم مدیریت مشارکتی

رهیافت مدیریت مشارکتی این است که با توجه به وابستگی معیشت کشاورزان به آب و آبیاری آنان انگیزه قوی‌تری برای مدیریت هر چه بهتر منابع آب دارند بنابراین، بهره‌گیری از مشارکت مردمی در اداره امور آبیاری محسوب می‌شود اگر چه مشارکت منسجم و اصولی انجمن‌های متشکل از بهره‌برداران در مدیریت آب که در نهایت به انتقال مدیریت آب می‌انجامد، نیازمند تدوین قوانین لازم و حمایت‌های دولتی متعدد است، اما تمایل بهره‌برداران به مشارکت در مدیریت منابع آب از مهمترین ضروریات است. چرا که مشارکت به هر صورتی که باشد باید ناشی از تمایل درونی افراد بوده و چنانچه افراد دریابند که همکاری و مشارکت آنها می‌تواند مشکلی از مشکلات زندگی اقتصادی و اجتماعی آنها را برطرف سازد در مشارکت، درنگ نخواهند کرد (افشارو زرافشانی، ۱۳۸۹).

مدیریت مشارکتی به ایجاد فضا و نظامی توسط مدیران اشاره دارد که در آن تمام کارکنان، و مشتریان و پیمانکاران در روند تصمیم سازی، تصمیم گیری و حل مشکلات و مسائل سازمان با مدیریت همکاری و مشارکت نمایند (Hozoori, 2014).
نظام مدیریت مشارکتی یکی از نظام‌های مدیریتی پویاست که نقش مهمی در توسعه منابع انسانی و در نتیجه در فرایند توسعه ملی دارد، این نظام مدیریتی به عنوان یک نظام مطلوب و کارآمد و هم از لحاظ نظری و هم از لحاظ عملی آزمون‌های موفق خود را گذرانیده است و هم اکنون در کشورهای پیشرفته و نیز کشورهای در حال توسعه کاملاً مورد استفاده گرفت (پورسعید و لارتنی، ۱۳۹۵).
رهیافتهای مدیریت مشارکتی آبیاری با این فرضیه شروع می‌شود که تشکلهای آبران می‌توانند مناسب‌ترین نقش مدیریت را برای آبیاری اراضی ایفا کنند به طوری در مدیریت مشارکتی آبیاری آبران مدیریت شبکه را برعهده دارد و مدیریت عملاً نقش تسهیل‌گر را برعهده‌دار است (حسین‌پور و منہاج، ۱۳۹۳).

۱-۲-۱- اهداف مدیریت مشارکتی:

از اهداف مدیریت مشارکتی آب می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

۱. افزایش کارایی و سودمندی مدیریت آب به گونه‌ای که کشاورزان به یک شیوه آبیاری اقتصادی دست یابند
۲. کاهش کشمکش بین کشاورزان و سازمان‌های محلی
۳. مشارکت بین کشاورزان و سازمان‌های محلی و دولتی به طوری که منجر به تقویت تفکر و تصمیم‌گیری شود
۴. ایجاد حس مالکیت بر منابع آب و نظام آبیاری در میان بهره‌برداران به نحوی که استفاده اقتصادی از آب و حفاظت از نظام آبیاری اشاعه دهد
۵. افزایش تولید به ازای هر واحد از آب
۶. تشویق مسئولیت‌پذیری اجتماعی در بین کشاورزان برای جمع‌آوری هزینه و پرداخت آن به سازمان (میرزایی و همکاران، ۱۳۸۹)

۳-۱- شاخص‌های و مولفه‌های حکمروایی خوب در مدیریت مشارکتی آب :

۱. مشارکت مردمی و توافق جمعی
۲. پاسخگویی و شفافیت

۳. مسئولیت پذیری و قانون محوری

۴. عدالت و برابری

۵. کارایی و اثر بخشی

۱-۳-۱- مشارکت مردمی و توافق جمعی: مشارکت کشاورزان در تشکیل توافق و تصمیم گیری، تدوین و اجرای برنامه فعالیت ها در زمینه آبیاری، زراعت، تشکل با حصول توافق و انعکاس نظرات و نیاز کشاورزان به منظور مدیریت و بهره برداری بهینه از آب و تاسیسات آبی می باشد.

۱-۳-۲- پاسخگویی و شفافیت: تشریح اطلاعات و درمیان گذاشتن فعالیت ها و اقدامات واحد مدیریت آب و پاسخگویی به موقع به در خواست کشاورزان در زمینه آب بها، نوبه بندی آب، برنامه آبیاری، تقاضاهای آبیاری و ارائه اطلاعات لازم به سرگروه ها می باشد.

۱-۳-۳- مسئولیت پذیری و قانون محوری: شرکت فعال در فرآیند تصمیم گیری و اجرای فعالیت ها از جمله نوبه بندی آب، نگهداری کانال ها، استفاده از روش های بهینه آبیاری و مشارکت در جلسات مجمع عمومی و مجمع بخشی و تبعیت از مصوبات ماجرای آن می باشد.

۱-۳-۴- عدالت برابری: تدوین خط و مشی کلی یا رویکرد اساسی آبیاری در هیئت امنا و مجمع بخشی و اطلاع رسانی در مورد تقاضای آبیاری و دریافت آن، تدوین برنامه آبیاری، رعایت نوبه بندی و ترتیبات آبیاری و تمیزکاری کانال های درجه ۲ قبل از انجام آبیاری توسط کشاورزان

۱-۳-۵- کارایی و اثربخشی: با بکارگیری الگوی مدیریت مشارکتی آب و استفاده مطلوب و بهینه از سازه های آبیاری و زهکشی و روش های آبیاری صرفه جو شاهد ارتقاء زمان آبیاری و تولید می باشیم

بنابر آنچه مطرح شد می توان چهارچوب مفهومی (مدل) مقاله را به شکل شماره ۱ ترسیم کرد:

۲- جمع‌بندی:

حکمروایی خوب در مدیریت مشارکتی آب بدین معنی است که مدیریت، تصمیم‌گیری، اجرا و ارزیابی عملکردها در فرآیند تأمین، توزیع و انتقال آب باید با مشارکت و همفکری بین مسئولان و ذی‌نفعان صورت گیرد. مشارکت ذی‌نفعان در تصمیم‌گیری‌ها، پاسخگو بودن مسئولان در برابر ذی‌نفعان، ثبات تصمیم‌گیری، بهبود اثربخشی، بهبود کیفیت مقررات، رعایت قانون، مهار فساد و شفاف‌سازی از جمله شاخص‌های حکمرانی خوب هستند. حکمروایی خوب آب باید در نهایت منجر به تنظیم تخصیص و بهبود شرایط بهره‌برداری از آب گردد و از طریق تحرک اراده جمعی ذی‌نفعان مدیریت مشارکتی آب صورت گیرد. ذی‌نفعان مدیریت مشارکتی اشاره به کسانی دارد که به طور

مستقیم و یا غیرمستقیم تحت تاثیر (منفی یا مثبت) عملکرد واحدهای آب‌بران قرار می‌گیرند. معیارها و اصول ذکر شده هم می‌تواند در فرآیند مدیریت مشارکتی آب مورد توجه قرار گیرد تا بتواند فرآیندها و کارکردهای مدیریت مشارکتی را بهبود دهد. نگرش همه‌جانبه به بهبود مدیریت مشارکتی آب از طریق تلفیق مولفه‌ها و معیارهای حکمروایی خوب، می‌تواند به مقدار قابل ملاحظه‌ای ضمن بهبود بهره‌وری و راندمان مصرف آب، اثربخشی فرایندهای مدیریت مشارکتی را نیز افزایش دهد. در این راه لازم است در جهت تغییر نگرش و رفتار ذی‌نفعان، براساس مطالعه‌های ذکر شده، فعالیت‌های ترویجی در قالب برگزاری کارگاه‌های آموزشی- میدانی و بازدیدهای ترویجی به صورت (گروهی و انفرادی) انجام گیرد. بطور استقرار مدیریت مشارکتی آب و حکمرانی خوب آب از طریق توانمندسازی و ظرفیت‌سازی ذی‌نفعان محلی و اداری میسر و این مسئله مستلزم به‌کارگیری فعالیت‌های آموزشی و ترویجی خواهد بود.

فهرست منابع:

۱. تاتار، م.، پاپ زن، ع.، و احمدوند، م. ۱۳۹۴. حکمروایی خوب کلید بحران مدیریت آب کشاورزی: الگوی مفهومی بر مبنای مدیریت تضاد. اولین کنگره سالیانه جهان و بحران انرژی (۶۹۹-۷۰۵). موسسه عالی علوم و فناوری خوارزمی، شیراز، اردیبهشت ۱۳۹۴
۲. رکن‌الدین افتخاری، ع.، عظیمی آملی، ج.، پورطاهری، م.، و احمدی‌پور، ز. ۱۳۹۱. ارائه الگوی مناسب حکمروایی خوب روستایی در ایران. فصلنامه ژئوپلیتیک، ۸ (۲۰): ۱-۲۸
۳. رکن‌الدین افتخاری، ع.، عظیمی آملی، ج.، پورطاهری، م.، و احمدی‌پور، ز. ۱۳۹۰. تبیین رهیافت حکمروایی خوب و توسعه پایدار روستایی در مناطق روستایی استان مازندران. پژوهش‌های روستایی، ۲ (۴): ۱-۳۸
۴. زارعی دستگردی، ز.، ایروانی، ه.، شعبانعلی فمی، ح. و مختاری حصار، آ. ۱۳۸۸. تحلیل زمینه‌های مشارکت کشاورزان در مدیریت شبکه آب‌رسانی بخش جرقویه شهرستان اصفهان، فصلنامه روستا و توسعه، ۱۲ (۳): ۷۳-۹۲
۵. دادورخانی، ف.، سلجانی، م.، فرهادی، ص.، و زارع، ز. ۱۳۹۰. حکمروایی خوب راهبردی برای کاهش فقر روستایی. فصلنامه علمی پژوهشی نگرش‌های نو در جغرافیای انسانی، ۳ (۴): ۱۰۳-۱۱۹
۶. دربان‌آستانه، ع.، و رضوانی، م. ر. ۱۳۹۰. تبیین عوامل مؤثر بر حکمروایی روستایی در حکومت‌های محلی (مطالعه موردی شهرستان قزوین). فصلنامه مدیریت شهری، ۲۸ (۳): ۱۷۹-۱۹۸
۷. حسین‌پور، ز.، منهای، م.، و کاوسی کلاشمی، م. ۱۳۹۴. ارزیابی عوامل مؤثر بر مشارکت اعضای تعاونی در مدیریت منابع آب کشاورزی، فصلنامه پژوهش‌های رشد و توسعه اقتصادی، ۱ (۲): ۹۱-۱۰۴
۸. غنیان، م.، و جابری، س. ۱۳۹۵. شاخص‌ها و نشانگرهای حکمرانی خوب در مدیریت منابع آب کشاورزی. ماهنامه دانش غذا و کشاورزی، ۱۴ (۱۴۹): ۲۰-۲۴
۹. حاجی علی‌زاده، ج.، موسوی، ج.، و زرافشان، ع. ۱۳۹۵. تحلیلی بر همبستگی بین الگوی حکمروایی شایسته و شهری و میزان مشارکت شهروندی (مطالعه موردی شهر شیراز)، فصلنامه علمی-پژوهشی فضای جغرافیایی، ۱۶ (۵۴): ۲۳۷-۲۶۰
۱۰. حسین‌پور، ز.، منهای، م. ح. ۱۳۹۳. تعاونی آب‌بران و مدیریت مشارکتی منابع آب کشاورزی، اولین همایش ملی آب، انسان، زمین. اصفهان. شهریور.
۱۱. رضوی‌زاده، الف. ۱۳۹۵. بررسی تاثیر حکمروایی خوب شهری بر کیفیت زندگی شهری (مطالعه موردی: شهر مرند) مجموعه مقالات سومین کنفرانس علمی پژوهشی افق‌های نوین در علوم جغرافیا و برنامه‌ریزی معماری و شهرسازی ایران. تهران: انجمن توسعه و ترویج علوم و فنون بنیادین. ۱۰

۱۲. علیزاده، ک.، رو شنایی، ح.، ۱۳۹۶. نقش حکمروایی خوب در برند سازی شهری (مطالعه موردی: شاندیز). مجله جغرافیا و توسعه فضای شهری، ۴(۱): ۱۱۵-۱۳۷
۱۳. حمزه‌ای، م.، برادران، م.م.، هاتفی، ف. ۱۳۹۲. حکمرانی خوب در شهرداری مشهد. پنجمین کنفرانس برنامه‌ریزی و مدیریت شهری. دانشگاه فردوسی مشهد. ۵ و ۴ اردیبهشت ماه. مشهد، ایران.
۱۴. حیدریان، ا. ۱۳۸۳. مدیریت مشارکت مدار؛ رویکردی در جهت بهبود سیستم مدیریت و برنامه‌ریزی در حوزه‌های آبخیز. مرکز تحقیقات خاک و آبخیزداری. مجله آبخیز. شماره ۲. ص ۳۶-۲۶
۱۵. نجفی، ب. و شیروانیان، ع.ر. ۱۳۸۵، بررسی موانع مشارکت آب بران در مدیریت شبکه‌های آبیاری و زهکشی، فصلنامه روستا و توسعه، شماره ۳۵،
۱۶. افشار، ن.، رزافشانی، ک. ۱۳۸۹. تحلیل تمایل به مشارکت در مدیریت آبیاری (مطالعه موردی: تعاونی آب‌بران سفید برگ و سراب بس استان کرمانشاه. فصلنامه علوم ترویج و آموزش کشاورزی ایران. ۶(۲): ۹۹-۱۱۳
۱۷. پورسعید و لارتی. ۱۳۹۵. نقش مدیریت مشارکتی در کارآفرینی سازمانی تعاونی‌های کشاورزی (مطالعه موردی: ایلام شهرستان) (راهبردهای کارآفرینی در کشاورزی ۳(۵): ۱-۸
۱۸. میرزایی، آ.، میردامادی، م.، و حسینی، م. ۱۳۸۹، تعاونی‌های آبران رویکردی نوین در مدیریت مشارکتی آبیاری، فصلنامه نظام مهندسی کشاورزی و منابع طبیعی، ۷(۲۷): ۱۸-۲۲
19. Douglas, David, j. A, (2005), The restructuring of local government in rural regions: A rural development perspective journal of rural studies 21, p:(231-246), www.Elsevier.com.
20. Kaufmann, D. kraay, D.A & zoido, Lobaton, P. (2000), Governance Matters (world bank policy research working, paper 2196).
21. ODA, (1993), Good Governance, Technical note, No.10 (London: ODA).
22. Hozoori, M.J. 2014. Examine relationship of participatory management and job satisfaction and intention to change Payame Noor University's employees and providing the establishment of the proposed System. Noor Payk, 6: 14 - 24.
23. UNDP(2000) "Characteristics of good governance" the urban governance initiative (TUGI).
24. Weiss, Tomas, G, (2000), Governance, Goo Governance and Global Governance, Conceptual and actual challenges, Third World Quarterly, vol.21, Issue 5.
25. Cohen, J. M. and Uphoff, N. (1977), Rural Development Participation Concepts: Measures for Project Design Implementation and Evaluation. New York: Cornell University.
26. World Development Indicators 2014- The World Bank Washington DC.